

dataspelsinspirerad läsning, kap. 19, Corrine Carvalho) och Daniel (kap. 20, Sif Egede). Andra böcker behandlas tillsammans: Krönikeböckerna diskuteras tillsammans med Esra och Nehemja (kap. 10, Kristin Joachimsen), Höga Visan med Predikaren (som läses i ljust av ekoteologi, kap. 14, Mette Bundvad), Josefsberättelsen med Rut, Ester och Jona (kap. 15, Frederik Poulsen), Hosea med Joel, Amos och Mika (kap. 21, Francis Landy), Nahum med Habakkuk och Sefanja (kap. 22, Göran Eidevall) och Haggai med Sakarja och Malaki (kap. 23, Corinna Körting).

De tre avslutande kapitlen har mer allmän karaktär. Louis Stulman (kap. 24) läser Gamla testamentet utifrån ett ”förlorarperspektiv”, John J. Collins (kap. 25) diskuterar idén om Gamla testamentet som uppenbarelse, och Anders-Christian Jacobsen (kap. 26) diskuterar Gamla testamentets relevans och betydelse för kristen teologi.

Bokens stora styrka är det faktum att framstående skandinaviska forskare tar Gamla testamentets relevans för nutida teologiska samtal på allvar. För som Holt skriver är det ”den gammeltestamentlige teologis opgave og ansvar at pege på og indlede samtalen om de teologiske områder, hvor den nyere forskning har noget at bidrage med til afklaring af det med Gud og os” (s. 19). Denna styrka – att de teologiska läsningarna inte enbart är deskriptiva – syns i många av kapitlen (även om det kan noteras att ett flertal kapitel trots allt ändå är huvudsakligen deskriptiva). Som ett exempel gör Sharp i kapitel 6 en spännande läsning av de problematiska vålds- och utrotningstexterna i Josua. Både (kyrkofädernas) allegoriska läsningar och historisk-kritiska läsningar (som betonar att utrotningskrigen aldrig ägt rum) kritiseras om otillräckliga. I stället läses texterna i ljust av ett slavperspektiv, så som det kommer till uttryck i afroamerikanska *spirituals* (framför allt ”Wade in the Water”), och det konstateras att ”volden i bogen er på flodniveau, dens traditionsstrømme er uforudsigelige, og havbunden under fortolkerens fødder forandrer sig konstant. Men den

eneste vej fremad er gennem strømmen, hvis vi vil anerkende Den Hebraiske Bibels teologiske udsagn” (s. 162).

En positiv konsekvens av relevansaspekten är också att en mängd olika teorier och metoder står sida vid sida, något som ger utmärkta möjligheter att i en klassrumssituation föra samtal kring just teori- och metodfrågor. Kapitlen kan alltså utan problem läsas var för sig. Samtidigt kan mångfalden ses som en möjlig svaghet, eftersom det inte ges någon helt likvärdig introduktion till teologierna i Gamla testamentet, något som ofta är viktigt för studenter på grundnivå. Antologins struktur kan också riskera att osynliggöra att teologiska kontinuiteter ibland kan vara större mellan än inom texterna som behandlas i de olika kapitlen.

Detta förtar dock inte det stora värdet med boken. Ytterst ska redaktörer och skribenter ha stort tack för denna rika och tankeväckande antologi, som kommer vara till nytta för teologistudenter under en lång tid framöver.

David Davage
TD, Umeå

DOI: 10.51619/stk.v98ii.23938

Nils Franzén, Victor Moberger & Olle Risberg. *Grundbok i metaetik*. Lund: Studentlitteratur. 2021. 300 s.

Grundbok i metaetik gör anspråk på, vilket namnet antyder, att ge en allomfattande bild av vad det komplexa och något mystiska området vi kallar metaetik är för något. Med utgångspunkt i metaetikens centrala frågeställningar presenterar författarna Nils Franzén, Victor Moberger och Olle Risberg en bok som ska vara intresseväckande för en bred läsekrets. Författarna beskriver det på följande sätt: ”Metaetiken behandlar filosofiska frågor om hur moraliska utsagor, moraliska uppfattningar, moraliska fakta och moralisk kunskap är beskaffad, såväl som frågan huruvida sådana fakta och sådan kunskap överhuvudtaget finns” (s. 10). Utifrån dessa

frågor ger sig författarna in i diskussioner om de ”klassiska” metaetiska debatterna. Som läsare får vi ta del av allt från diskussioner om hur vi talar om moral, till resonemang om moralens objektiva status.

Författarna lyfter specifikt frågan huruvida moralen är objektiv som en av de mest centrala frågorna för utformningen av boken och även metaetiken som sådan. Således utgår en stor del av bokens innehåll ifrån frågan om moralens objektiva existens. En viktig poäng måste då vara hur vi definierar ett sådant koncept som objektivt och, framför allt, hur vi kan säga att detta objektiva, som vi förhoppningsvis har lyckats definiera, även gäller för moral. Författarna gör här anspråk på att likställa objektivitet med det som inom filosofin hänvisas till som metafysisk. Metafysik handlar inom filosofin om hur frågor kring verklighetens beskaffenhet ser ut och därmed är även grundsynen att det finns något som är oberoende av oss människor och våra uppfattningar.

Boken är välskriven och det finns ett sympatiskt förhållningssätt till den tilltänkte läsaren, vilket gör innehållet attraktivt för såväl studenter som en bredare allmänhet med intresse för de filosofiska frågorna inom metaetiken. Med utgångspunkt i en diskussion om moralens objektiva status är boken uppdelad i två sektioner, varav den första berör metaetiska teorier som har som sin centrala tes att moralen är subjektiv. Den andra sektionen berör författarnas egna utgångspunkt: tesen att moralen har en objektiv existens. Utifrån denna distinktion framförs en stark grundsats, nämligen att objektivistiska teorier inom metaetik är att föredra. Dessa teoribildningar utgörs, enligt författarna själva, av objektivistisk naturalism, non-naturalism samt misstagsteori och moralisk skepticism. Således utgörs de subjektivistiska teorierna inom metaetiken av naiv subjektivism, relativism, idealiserad subjektivism och non-kognitivism. Utifrån dessa teoribildningar, både objektivistiska och subjektivistiska, utger sig *Grundbok i metaetik* för att ta i beaktande de mest centrala frågeställningarna som

metaetiken behandlar. Detta hindrar dock enligt min mening inte boken från att ha två allvarliga brister. Det gäller diskussionen om författarnas kategorisering av idealiserad subjektivism och avsaknaden av en diskussion om metaetisk konstruktivism.

Idealiserad subjektivism är, enligt författarna, en metaetisk position som inbegriper en subjektiv förståelse av moralen, dock med ett visst förhållningssätt till moralens objektiva egenskaper. Författarna utgår från följande frågeställning: ”Är det möjligt att formulera en metaetisk teori som går ytterligare ett steg i objektivistisk riktning, men som samtidigt inte överger den grundläggande idén att moralen till sin natur är subjektiv?” (s. 70). Tanken med denna tes är att det finns subjektivistiska teoribildningar som, trots sin icke-objektiva karaktär, ändå kan göra anspråk på viss objektivitet. I denna kategori har författarna valt att placera vad de benämner som en naiv humeanism, trots det faktum att den inte, enligt dem själva, är densamma som en idealiserad subjektivism. Således faller filosofer som argumenterar för en metaetisk konstruktivism under en kategorisering, som av benämningen att döma har en naiv inställning till moralens objektivitet, utan vidare diskussion. Detta ser vi exempel på i hur filosofen Sharon Street på ett slentrianmässigt sätt tyvärr helt plötsligt är en naiv humeanist, i stället för, som hon själv hävdar, en metaetisk konstruktivist.

Ett liknande angreppssätt återfinns i författarnas idé om konvergentism, som likt naiv humeanism återfinns i kapitlet om idealiserad subjektivism. Konvergentismen har här innebörden att ”åberopa önskningar hos hypotetiska, förnuftsmässigt perfekta personer” (s. 81). Konvergentismen bygger på Immanuel Kants (1724–1804) filosofi och idén om att vi med hjälp av vårt förnuft kan få kunskap om och agera i enlighet med vad moralen säger. Författarnas avvägning att inte inbegripa den något komplexa filosofihistoriska frågan om hur Kant bör tolkas är välgrundad.

Den kantianska filosofen Christine Korsgaard är enligt författarna en av dem som inspirerats av konvergentismens idéer. De åsidosätter emellertid det som är Korsgaards egentliga projekt, det vill säga att som metaetisk konstruktivist hitta grunden till normativitet. Detta för oss till min andra synpunkt, som berör hur konstruktivism som metaetisk teori behandlas i boken.

Både Street och Korsgaard identifierar sig som konstruktivister. Det finns självklart olikheter i deras angreppssätt av denna teoribildning, men de är i huvudsak konstruktivister. Båda gör även anspråk på att föra en metaetisk diskussion om deras respektive teorier. Med utgångspunkt i att författarna trots allt gör anspråk på att ge en heltäckande bild av vad metaetik är, ställer man sig som läsare frågan: Var finns diskussionen om metaetisk konstruktivism?

Det går emellertid att hitta hänvisningar till något av en "social konstruktion" om boken läses på detaljnivå. Exempelvis återfinns en hänvisning till detta i kapitlet som behandlar relativism: "Det finns flera olika versioner av moralisk relativism, men vad de har gemensamt är att de allihop försöker slå vakt om idén att moralen på något sätt är en 'social konstruktion'" (s. 51). Men avsaknaden av en ordentlig diskussion om konstruktivismens roll som metaetisk teori är påfallande. Det är en oroande brist i en bok som driver tesen om moralens objektiva existens. Författarna tycks undvika diskussioner om teorier som riktat invändningar mot deras egen tes, bland annat konstruktivismen, som är en stark utmanare till den form av moralisk realism som författarna verkar förespråka.

Sammanfattningsvis är *Grundbok i metaetik* en nyanserad framställning som lyfter de mest centrala frågorna i metaetiken. Med utgångspunkt i frågeställningen om moralens objektiva status tar författarna oss igenom ett komplext område på ett begripligt sätt. Det hade dock varit intressant med en mer djupgående diskussion om konstruktivismens plats i metaetiken än konstaterandet att

förståelsen av moralen som en social konstruktion är relativistisk.

Emma Jakobsson

Doktorand, Uppsala

DOI: 10.51619/stk.v9i1.23939

Åke Gafvelin & Lapo Lappin (red.). *Filosofi och pandemi*. Skellefteå: Norma. 2021. 102 s.

Intervjuserien *Det metafysiska laboratoriet* samlade 2020 elva tongivande svenska filosofer för att samtala kring de filosofiska frågor som oundvikligen väcks i spåren av covid-19-pandemin: Vem ska få den sista respiratorn? Är våra moraliska och politiska övertygelser smakfrågor eller föremål för diskussion? Finns det en objektiv verklighet eller har coronaförnekare rätt till sin egen sanning? Bara för att nämna några. *Filosofi och pandemi* är ett tematiskt upplagt destillat av denna intervjuserie, skriven i en lättillgänglig dialogform.

De medverkande filosoferna föreslår meningssammanhang och filosofiska reflektioner för att göra pandemin begriplig för människor som just nu på olika sätt är påverkade av den.

Inte förrän om kanske femtio eller hundra år framåt i tiden kommer filosofer, historiker, medicinare och andra att kunna avge sin dom över samtidens hantering av pandemin. Kunde politikerna ha fattat bättre beslut? Kunde den globala solidariteten ha varit bättre? Vad kan vi lära oss av människors beteenden mitt i en pandemi? Vad säger det oss om vilka underliggande värderingar som råder i olika samhällen eller individer? På vilka sätt berördes människors rädslor och ansvar i predikningar och andra religiösa kommunikationer? Vilka etiska frågor och teoribildningar fick företräde i beslut på olika nivåer och i individers handlingsval? Först framtiden kan ge oss en helhetsbild.

Men framtiden är för långt borta för oss som just nu behöver redskap för att hantera pandemin – kvinnan på gatan, teologer,